

analyse the subjective side of abuse of rights from the standpoint of the theory of state and law.

The author's approach to the interpretation of this phenomenon is developed, which considers the focus on the provisions of most of the above features. It is determined that it is difficult to support the scientists' position regarding the probability of transitory transition of the legal category of abuse of rights to the category of an offence without identifying the violation of the relevant legal provisions.

Key words: abuse of rights, social harmfulness, illegality, borderline legal behavior; transitive behavior; legal norms.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-831-838

УДК 343.211

Я. О. ГОЛУБ,
аспірантка Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*
ORCID: 0009-0005-6606-2479

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті здійснено дослідження теоретичних підходів до розуміння принципів права у кримінально-правовій науці. Констатовано пріоритетність природно-правового розуміння сутності принципів права. У вітчизняній юридичній науці не створено єдиної цілісної доктрини принципів права, яка б лягла в основу розробки галузевих принципів. Однією з головних властивостей принципів права є їх розуміння як духу права. В ієрархії принципів сучасного кримінального права України на вершині має бути справедливість.

Ключові слова: принципи права, кримінальне право, теоретичні засади, правові принципи, галузеві принципи, справедливість, система принципів, природне право, позитивне право, ієрархія, неправовий закон, кримінальна відповідальність.

Golub Yana. Theoretical basis of the principles criminal law of Ukraine

The article researches theoretical approaches to understanding the principles of law in criminal law science. The priority of the natural law understanding of the essence of the principles of law has been established. A single coherent doctrine of the principles of law has not been created, which would form the basis of the development of branch principles. One of the main properties of the principles of law is their understanding as the spirit of law. In the hierarchy of principles of modern criminal law of Ukraine, justice should be at the top.

Key words: principles of law, criminal law, theoretical foundations, legal principles, branch principles, justice, system of principles, natural law, positive law, hierarchy, non-legal law, criminal responsibility.

Вступ. У зв'язку із російською агресією проти України пріоритетним напрямом вітчизняної кримінально-правової науки сьогодні є дослідження проблем протидії воєнним і міжнародним злочинам. Водночас не втрачає своєї актуальності перегляд усталеного розуміння принципів кримінально-правового регулювання. Проблема принципів права актуальна для представників усіх без винятку галузевих наук – як кримінального права, так і цивільного, трудового, сімейного, земельного, природоресурсного, міжнарод-

* **Golub Yana**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

ного права тощо. Кожен дослідник, який цікавиться проблемами принципів тієї чи іншої галузі права, звертається насамперед до надбань науки загальної теорії права в частині визначення понятійного апарату принципів права.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку антикримінальної політики у світлі євроінтеграції України та триваючої російської агресії зумовлює потребу перегляду традиційних уявлень про принципи кримінального права України. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) 2001 р. законодавець не приділив уваги принципам, натомість це відбулося з ухваленням у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України. У цьому кодексі визначено перелік таких принципів: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, таємниця спілкування, диспозитивність, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме правопорушення тощо.

У нещодавно ухваленому Законі України «Про правотворчу діяльність»¹ у ст. 3 «Принципи правотворчої діяльності» закріплено такий перелік принципів: 1) верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом і недискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження і забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості. При цьому вчені по-іншому розглядають співвідношення окремих з названих принципів: принципи правової визначеності, пропорційності та добросовісності визначають складовими, а також необхідними принципами та умовами реалізації принципу верховенства права². Отже, не існує уніфікованого розуміння системи принципів права. Очевидно, що це зумовлено й науковими дискусіями навколо самого поняття «принципи права». Проблематичним видається навіть виокремлення індивідуальних галузевих принципів і принципів інститутів права, характерних для певної галузі чи інституту національного права, хоча за поглибленого їх дослідження тут, очевидно, можуть відкритися обнадійливіші перспективи³.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні значний внесок у дослідження принципів права зробили такі вчені-теоретики, як В. Б. Авер'янов, В. Н. Денисов, О. В. Зайчук, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. О. Котюк, В. В. Копейчиков, М. Й. Коржанський, Є. Б. Кубко, С. Л. Лисенко, Н. М. Мироненко, Г. О. Мурашин, О. Г. Мурашин, Є. В. Назаренко, Н. М. Оніщенко, М. Ф. Орзіх, Н. М. Пархоменко, С. П. Погребняк, П. М. Рабінович, В. Ф. Сіренко, Т. І. Фулей, Ю. С. Шемшученко, Л. П. Юзьков та ін.

Принципи кримінального права були предметом аналізу таких вчених, як Р. Ш. Бабанли, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. О. Гацелюк, І. М. Гнатів,

В. К. Гришук, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, П. С. Матишевський, В. О. Навроцький, М. І. Панов, Ю. С. Резнік, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко, Н. М. Ярмиш та багато інших вчених.

Метою статті є з'ясування теоретичних засад розуміння принципів кримінального права.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Право засноване на загальних ідеях і уявленнях суспільства певного типу в певний період життєдіяльності. Відповідно принципи у Юридичній енциклопедії визначено як «основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації»⁴. Отже, розуміння принципів права дає змогу мати об'єктивне уявлення про всю правову систему держави. На стадії формування об'єктивного права пропонується розглядати юридичну регламентацію суспільних відносин, коли відбувається закріплення в нормативно-правових актах принципів права⁵. Щодо значення принципів у формуванні права вчені констатують, що вони охоплюють всю правову матерію – і ідеї, і норми, і відносини, а також надають їй логічності, послідовності, збалансованості. У принципах права синтезуються світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації⁶. Очевидно, що саме принципи, на яких базуються право загалом, забезпечують системність права та його потенціал. Це є аксіомою для всіх і кожної окремої галузі права, у тому числі кримінального.

Щодо співвідношення понять «принципи права» і «правові принципи» слід погодитись із В. О. Котюком у тому, що вони відрізняються один від одного тим, що правові принципи виникають, як правило, задовго до виникнення системи права і законодавства. Правові принципи, які закріплені в системі права й законодавства, переходять у принципи права⁷.

У загальній теорії права існує значна кількість визначень принципів права. Напевно, найбільший внесок у розробку цієї проблеми здійснив вітчизняний теоретик права А. М. Колодій, присвятивши їй свою докторську дисертацію та фундаментальну монографію, у яких зазначив, що принципи є критерієм оцінки права і методологічною основою вдосконалення, тому що саме на засадах принципів оцінюють рівень і ефективність реалізації права, його пізнають і поліпшують. Принципи права – це такі відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності й підвалини даного типу держави та права, є однопорядковими з сутністю права і становлять його основні риси, вирізняються універсальністю, вищою імперативністю й загальнозначущістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та зміцнення певного суспільного ладу⁸.

На наш погляд не можна погодитись із розумінням принципів права як «нормативних засад позитивного права, що визначають його сутність і спрямованість правового регулювання, а також багатоманітне неоднозначне

явище, до якого вітчизняні та зарубіжні дослідники підходять з різних боків»⁹. Таке визначення є недосконалим. Насамперед воно обмежене позитивним праворозумінням, що не відповідає сучасним тенденціям розвитку права. По-перше, як наголошує О. В. Старчук, принципи права існують задовго до виникнення позитивного права, є основою для його формування й визначають зміст і спрямованість норм¹⁰. По-друге, аналізоване визначення позбавлене конкретики та сутності: «багатоманітне неоднозначне явище, до якого вітчизняні та зарубіжні дослідники підходять з різних боків». У чому полягає неоднозначність автор не вказує, крім того, сутність принципів жодним чином не залежить від підходів до їх розуміння з боку науковців.

Вчені виокремлюють дві концепції щодо розуміння принципів права. Перша побудована на теорії позитивізму, принципи права – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об'єктивно зумовлені матеріальними умовами існування суспільства. Прибічники більш прогресивної концепції природного права принципи права розуміють як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації¹¹. Один із найбільш активних прибічників і провідників ідей природного права в українській кримінально-правовій науці проф. О. М. Костенко зазначає: «правовий позитивізм відкриває, таким чином, дорогу до легалізації всюдозволеності. У народі прояв правового позитивізму вдало визначений прислів'ям «Закон, що дишло – куди повернеш, туди і вийшло!». Саме цей правовий позитивізм і є ідеологічною основою для зловживань законодавством взагалі і Кримінальним кодексом зокрема. Таким чином, питання про правову ідеологію має не лише теоретичне, але і практичне значення. Від його вирішення залежить як «працюватиме» Кримінальний кодекс, тобто характер кримінальної юстиції в Україні»¹². Сьогодні розробники нового КК України намагаються узагальнити всі принципи матеріального кримінального права в окремому розділі 1.2 «Принципи Кримінального кодексу та його застосування»¹³.

Розмірковуючи над поняттями «тіло права» і «душа права», С. П. Погребняк у своїй монографії «Основоположні принципи права (змістовна характеристика)» висловлює позицію, що саме основоположні принципи права й утворюють душу права, здійснюючи аксіологічну функцію¹⁴. С. Рабінович у своїй рецензії на цю монографію зазначає, що розгляд принципів не як складової джерел права, а саме як самостійного джерела, не допускає ототожнення їх із нормативно-правовими актами, нормативними договорами чи прецедентами. У такому разі знову ж таки виникає питання про особливий спосіб зовнішнього вияву принципів як самостійних джерел права¹⁵. Принципи права потрібно розуміти передусім як цінності у праві, які

не можуть бути викоріненні часом і законодавцем, оскільки принципи відіграють неабияку роль у житті суспільства, бо саме вони є тим рушійним важелем, що може забезпечити розвиток і функціонування права як духовно-культурного, гуманістичного явища та є гарантією становлення та утвердження правового суспільства загалом¹⁶.

Водночас С. П. Погребняк до основоположних принципів права відносить насамперед справедливість, а також рівність, свободу і гуманізм. Вчений, розпочинаючи розгляд справедливості, цитує І. Канта: «Якщо зникне справедливість, то життя людей на землі вже не матиме ніякої цінності». Далі автор характеризує значущість цього принципу у таких виразах: справедливість – це ідея права, стрижнева категорія для державно-правової сфери¹⁷. Погоджуючись із позицією вченого, вважаємо, що в ієрархії принципів сучасного кримінального права України на вершині має бути саме справедливість. Застосування ж інших принципів чи то гуманізму, чи то рівності, чи то пропорційності (за термінологією оприлюдненого проекту КК) є підпорядкованими справедливості. Очевидно, під час формулювання принципів у нормах КК треба намагатися уникати абстрактності в розумінні справедливості, філософського рівня її дослідження як ідеї (абсолюту тощо). Важким завданням, але таким, що має своє вирішення, є формулювання принципу справедливості у кримінальному праві.

На думку Ю. С. Резнік, яка присвятила свою дисертацію дослідженню принципу гуманізму, саме форма змістовного закріплення галузевих кримінально-правових принципів є притаманною для сучасного вітчизняного кримінального законодавства, оскільки численні положення Загальної частини КК дають підстави для висновку про їх основоположний характер, керівну, абсолютну роль у регулюванні правових відносин¹⁸.

Отже, на відміну від проекту КК України, чинний КК України не містить окремого розділу, присвяченого принципам / загальним засадам кримінальної відповідальності. Водночас перебільшенням буде стверджувати, що чинний кримінальний закон повністю позбавлений основоположних принципів права. Наприклад, принцип законності відображено в таких нормах КК України:

– ч. 1 ст. 2 – підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України;

– ч. 3 ст. 3 – кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначають тільки КК України;

– ч. 4 ст. 3 – застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено тощо.

Принцип гуманізму, зокрема, виявляється в таких статтях КК України: ч. 3 ст. 50 – покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність; ч. 2 ст. 64 – до осіб, які на момент вчинення злочину не досягли 18-річного віку, не може бути застосовано довічне позбавлення волі тощо.

Отже, принципи кримінального права мають свій конститутивний (обов'язковий) прояв у нормах кримінального закону згідно з сутнісною правовою природою цих основоположних принципів права, і, звісно, ці положення повинні враховуватись при правотворенні та правозастосуванні.

Роль основоположних принципів права є найбільш вагомою в ситуації, коли кримінальний закон не регулює ту чи іншу сферу суспільних відносин. Необхідність прямого застосування принципів виникає також у ситуації, коли кримінальний закон передбачає певну дискрецію або ж коли прийнятий закон є неправовим. Щодо останньої ситуації слід погодитись з тим, що, з одного боку, відступи від вимог законів лише на тій підставі, що вони недосконалі або застарілі, спричиняють невизначеність, завдають шкоди суспільству і правопорядку. З іншого боку, законодавець повинен максимально точно закріплювати в нормативних актах нагальні суспільні потреби, своєчасно вносити зміни до нормативно-правових актів. Інакше сам закон стає неефективним¹⁹. На нашу думку, такий закон стає не просто неефективним, а саме неправовим. Тож є сенс у пропозиціях вчених подумати про розробку кодексів загальних принципів, кодексів, які закріплюють тільки певні стандарти, надаючи суддям динамічно розвивати тлумачення відповідних правових норм. Слід констатувати, що саме представники природного права започаткували нову правову систему, суть якої полягає у систематизації загальних принципів.

Основні результати та висновки дослідження. Проведене дослідження теоретичних підходів до розуміння принципів права у кримінально-правовій науці дає підстави для висновку про пріоритетність природно-правового розуміння сутності принципів права. Очевидно, що саме принципи, на яких базується право загалом, забезпечують системність права та його потенціал. Це є аксіомою для всіх і кожної окремої галузі права, у тому числі кримінального. Водночас до сьогодні не створено єдиної цілісної доктрини принципів права, яка б лягла в основу розробки галузевих принципів. У ієрархії принципів сучасного кримінального права України на вершині має бути справедливність. Однією з головних властивостей принципів права є їх розуміння як духу права, а тому обґрунтована доцільність прямого їх застосування для заповнення прогалів у кримінальному праві чи в ситуації подолання неправового кримінального закону. Принципи права – це дороговказ і для правозастосовувача в ситуації законодавчої дискреції чи неправового закону. Тому розуміння сутності та значення основоположних принципів права в межах тієї чи іншої галузі права має не лише теоретичне, а й не абияке практичне значення.

1. Про правотворчу діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> 2. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків: Право, 2008. С. 177. 3. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 160. 4. Юридична енциклопедія:

в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 5: П–С. 2003. С. 110. 5. Кубко Є. Б. Ефективність правового регулювання в умовах воєнного стану. Правотворення і правотворчість в умовах воєнного стану та миробудівництва: монографія. До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Парламентське видавництво, 2023. С. 110. 6. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. *Альманах права*. 2012. С. 21. 7. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій. Київ: Вентурі, 1996. С. 30. 8. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. С. 5; Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. д-ра юрид. наук. Київ, 1998. С. 344. 9. Олійник О. С. Принципи кримінального права: автореф. д-ра юрид. наук. Дніпро, 2020. С. 10. 10. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012/2. С. 42. 11. Там само. С. 40. 12. Костенко О. М. Щодо зловживань кримінальним законодавством (критика позитивізму в кримінальній юстиції) URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/shchodozlovzhyvan-kryminalnym-zakonodavstvom-krytyka-pozytyvizmu-v-kryminalnij-iustytzii/ 13. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/01/11/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-10-01-2024-1.pdf> 14. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків: Право, 2008. С. 28. 15. Рабінович С. Основоположні принципи права як об'єкт загальнотеоретичного дослідження. *Вісник Львівського університету*. Серія: «Юридична». 2009. Вип. 48. С. 316. 16. Русенко І. Я. Поняття принципів права та їх значення в правових системах України та Європейського Союзу. *Митна справа*. 2012. № 4 (82). Ч. 2, кн. 1. С. 19. 17. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків: Право, 2008. С. 39–40. 18. Резнік Ю. С. Принцип гуманізму та його реалізація в кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. С. 21–22. 19. Добіжа В., Колесник О. Співвідношення понять право і закон. *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2022, nr 4 (36). С. 101. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/36/ksm3606.pdf> 20. Дудченко В. В. Загальні принципи кодифікації. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. Одеса: Юрид. літ., 2009. Т. 8. С. 80.

References

1. Pro pravotvorchu diialnist: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
2. Pohrebniak S. P. Osnovopolozhni pryntsyypy prava (zmistovna kharakterystyka). Kharkiv: Pravo, 2008. S. 177.
3. Kozubra M. Pryntsyypy prava: metodolohichni pidkhody do rozuminnia pryrody ta klasyfikatsii v umovakh suchasnykh hlobalizatsiinykh transformatsii. *Pravo Ukrainy*. 2017. № 11. S. 160.
4. Yurydychna entsyklopediia: v 6 t. / [redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in.]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia imeni M. P. Bazhana, 1998–2004. T. 5: P–S. 2003. S. 110.
5. Kubko Ye. B. Efektyvnist pravovoho rehulivannia v umovakh voiennoho stanu. *Pravotvorennia i pravotvorchist v umovakh voiennoho stanu ta myrobudivnytstva: monohrafiia*. Do 75-richchia Instytutu derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 2023. S. 110.
6. Zaichuk O.V. Pryntsyypy prava v konteksti rozvytku zahalnoi teorii derzhavy i prava. *Almanakh prava*. 2012. S. 21.
7. Kotiuk V. O. Teoriia prava: Kurs lektsii. Kyiv: Venturi, 1996. S. 30.
8. Kolodii A. M. Pryntsyypy prava Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 1998. S. 5; Kolodii A. M. Konstytutsiia i rozvytok pryntsyypiv prava Ukrainy (metodolohichni pytannia): dys. d-ra

yuryd. nauk. Kyiv, 1998. S. 344. **9.** Oliinyk O. S. Pryntsypy kryminalnogo prava: avtoref. d-ra yuryd. nauk. Dnipro, 2020. S. 10. **10.** Starchuk O. V. Shchodo poniattia pryntsypiv prava. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2012/2. S. 42. **11.** Starchuk O. V. Shchodo poniattia pryntsypiv prava. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2012/2. S. 40. **12.** Kostenko O. M. Shchodo zlovzhyvan kryminalnym zakonodavstvom (krytyka pozytyvizmu v kryminalnii yustytzii). URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/shchodo-zlovzhyvan-kryminalnym-zakonodavstvom-krytyka-pozytyvizmu-v-kryminalnij-iustytzii/ **13.** Tekst proiektu novoho Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/01/11/kontrolnyj-tekst-proiektu-kk-10-01-2024-1.pdf> **14.** Pohrebniak S. P. Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka). Kharkiv: Pravo, 2008. S. 28. **15.** Rabinovych S. Osnovopolozhni pryntsypy prava yak ob'ekt zahalnoteoretychnoho doslidzhennia. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seria: «Iurydychna». 2009. Vyp. 48. S. 316. **16.** Rusenko I. Ya. Poniattia pryntsypiv prava ta yikh znachennia v pravovykh systemakh Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu. *Mytna sprava*. 2012. № 4 (82). Ch. 2, kn. 1. S. 19. **17.** Pohrebniak S. P. Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka). Kharkiv: Pravo, 2008. S. 39–40. **18.** Reznik Yu. S. Pryntsyp humanizmu ta yoho realizatsiia v kryminalnomu pravi Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2016. S. 21–22. **19.** Dobizha Vasyl, Kolesnyk Oleksandr. Spivvidnoshennia poniat pravo i zakon. *Krakowskie Studia Malopolskie* 2022, nr 4 (36). S. 101. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/36/ksm3606.pdf> **20.** Dudchenko V. V. Zahalni pryntsypy kodyfikatsii. Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii. Odesa: Yuryd. l-ra, 2009. T. 8. S. 80.

Golub Yana. Heoretical basis of the principles criminal law of Ukraine

The article researches theoretical approaches to understanding the principles of law in criminal law science. It is the principles on which law is based in general that ensure the system of law and its potential. The principles of criminal law find their constitutive (mandatory) manifestation in the norms of the criminal law in accordance with the essential legal nature of these fundamental principles of law, and, of course, these provisions must be taken into account during lawmaking and law enforcement. This is an axiom for each and every branch of law, including criminal law. At the same time, a single coherent doctrine of legal principles has not yet been created, which would form the basis of the development of branch principles. In the hierarchy of principles of modern criminal law of Ukraine, justice should be at the top. One of the main properties of the principles of law is their understanding as the spirit of law, and therefore the justified expediency of their direct application to fill the gaps in criminal law or in the situation of overcoming illegal criminal law. The principles of law are a guide for the law enforcer in the situation of legislative discretion or illegal law. Unlike the draft Criminal Code of Ukraine, the current Criminal Code of Ukraine does not contain a separate section devoted to the principles/general principles of criminal liability. At the same time, it would be an exaggeration to claim that the current criminal law is completely devoid of fundamental principles of law.

Therefore, understanding the essence and meaning of the fundamental principles of law within one or another branch of law has not only theoretical, but also purely practical significance.

Key words: principles of law, criminal law, theoretical foundations, legal principles, branch principles, justice, system of principles, natural law, positive law, hierarchy, non-legal law, criminal responsibility.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-839-848

УДК 340.132.6

М. П. ТЕПТЮК,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького*
ORCID: 0009-0002-5893-0676

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОМУ: ДО ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

У статті проаналізовано окремі положення українського законодавства, судові рішення, спеціальну словникову літературу, а також навчальні та наукові видання щодо використання терміна «застосування закону». Встановлено, що цей термін широко застосовується в юридичній практиці, а разом з тим відсутнє його однозначне розуміння в юридичній науці. Через це не має свого чіткого визначення поняття застосування закону. Наголошено на необхідності з'ясування термінологічного аспекту даного поняття як обов'язкової умови його теоретичного дослідження.

Ключові слова: закон, юридична діяльність, дія закону, застосування закону, правова норма.

Teptiuk Maksym. Application of law: towards the problem of terminological definition of the concept.

The article analyzes certain provisions of domestic legislation, court decisions, specialized dictionary literature, as well as educational and scientific publications regarding the use of the term «application of law». It has been established that this term is widely used in legal practice despite the lack of a clear understanding of it in legal science. The necessity of clarifying the methodological aspects of developing and formulating the concept of «application of law» is emphasized.

Key words: law, legal activity, operation of law, application of law, legal norm.

Актуальність. Гостро актуальна в сучасних умовах проблема збереження національної державності України значною мірою зумовлює, окрім економічних, політичних, соціальних, ідейних тощо чинників, також вищу якість правового регулювання суспільного й державного життя країни. Поряд із тим для належної якості правового регулювання недостатньо розробити та прийняти якісні закони, оскільки їх придатність залежить у підсумку від того, як закон уведено в дію та наскільки правильно й повно його застосовують на практиці суб'єкти права. За належного застосування навіть певні недоліки

* **Teptiuk Maksym**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine